రిక్షావాడు

నేను బజార్లో నిలబడ్డవాణ్ణి నిలబడ్డట్టు యెగిరి గంతేశాను. చేతులో వున్న రిక్షా వెనక్కు దొర్లి దొర్లి లాంతరు స్తంభానికి గుద్దుకుంది. లాంతరు స్తంభం నా రిక్షాను చూస్తూ నిలబడితే, బజార్న పోయేవాళ్ళంతా నన్ను చూస్తూ నిలబడిపోయారు, 'రిక్షా లాగుతూ పొట్టపోసుకునే నీకు యింత సంతోషం యెందుకు వచ్చింది' అని అడుగుతారు. 'రాగూడదే' అని అంటారు చెపుతాను—

నాది నల్లగొండ తాలూకాలో ఒకచిన్న పల్లెటూరు. ఆ పల్లెటూళ్ళో ఉన్న అందరికీ మలేనే, నేనూ వ్యవసాయం చేసుకొని పొట్ట పోసుకునే వాణ్ణి. నాకు ఉన్నది నాలుగు ఎకరాలే అయినా దాన్నే నమ్ముకొని కాలం గడిపేవాణ్ణి. మా తాలూకాలో అక్కడక్కడా చెరువులు, బావులూ ఉన్నా వ్యవసాయం యెక్కువ భాగం వానలమీదే ఆధారపడి వుండేది.

అటువంటిది ఒక కాలాన, వరుసగా నాలుగేళ్ళవాన చినుకే పడకుండా పోయింది. ఇక రైతుల కడగండ్లు యేమని చెప్పను? రాలిపోయిన వాళ్ళు రాలిపోయారు; వూళ్ళో నుంచి లేచి పోయినవాళ్ళు లేచిపోయారు. ఉన్నవాళ్ళు కళ్ళల్లో కొనవూపిరి పెట్టుకొని ఇప్పటికా; ఇంకా కాసేపటికా—అని బ్రతుకును ఈడుస్తున్నారు. నాకేమీ పాలుపోలేదు. నా సంగతీ నా పెళ్ళాం బిడ్డలసంగతీ అటుంచండి. నా ముసలి తల్లి ఇంకా బ్రతికే వుంది. నన్ను కని పెంచినతల్లి ఇన్నాళ్లూ యెట్టాగో ఆమె ప్రాణాలు నిలబెట్టుకుంటూ వచ్చా. ఇంకేం చెయ్యాలి?''

కొండమీదకు వెళ్ళి ఏదో ఆకు దులుపుకు వచ్చేవాణ్ని. ఇంతగంజి కాచుకొని ముందు ఆమెకిచ్చి మిగిలింది అందరం తలాకాస్తా తాగేవాళ్ళం. ఇప్పుడు ఆ ఆకుకూడా కరువైంది. ఎండలకు కొండ, మంగలంకాలినట్లు కాలిపోతూ వుంది. ఎక్కడిమొక్కలక్కడే మాడిపోయినై.

ఆ రాత్రి ఉత్తచేతుల్తో రావటం అమ్మ చూచింది. ఒక్కసారి పిల్లల మొహాలలోకి చూచింది. వూరుకుంది. బావురుమని ఏడవడానికి ఆమెకు ఓపిక ఎక్కడుంది? కన్నీరు రాల్చటానికి తడి యెక్కడుంది? చెంగు పరచుకొని కాళ్ళు డొక్కల్లోకి ముడుచుకొని పడుకుంది. ఆమె చచ్చిపోవటానికి సిద్ధపడుతూ వుందని నాకు అర్థమైంది. ఏం చెయ్యను? కన్న తల్లిని చావుకు ఒదిలి చూస్తూ ఊరుకోవలసిందేనా?

ఆ రాత్రే పట్టణానికి బయలు దేరాను. పట్టణంలో యేదో ఒక విధంగా బ్రతకవచ్చని మా వాళ్ళు అనుకోవటం నేను అనేకసార్లు వింటూ వచ్చాను. ఆ మధ్య పట్టణంనుంచి ఒకాయన వచ్చాడు. పట్టణం వస్తే తను పనిచూపిస్తానన్నాడు. వెళ్ళటానికి రైలు చార్జి తనే పెట్టుకుంటానన్నాడు. చాలామంది ఆయన్తో పాటు వెళ్ళారుకూడా. నేను వెళ్ళలేదు. మా అమ్మ ఒప్పుకోలేదు. 'గేదల్ని, దున్నల్ని అమ్మినట్లు నిన్ను అమ్మేస్తార్రా' అంది. 'రైలు పెట్టెల్లో కుక్కి ఏ రంగమో తోల్తారు' అంది. 'చావాల్సి ఒస్తే పుట్టినూరు, మెట్టినూరు యిక్కడే చద్దాం. చావక ఎవరైతే మాత్రం యెల్లకాలం బ్రతుకుతార్రా!' అంది.

నేను ఆమె మాటకు యెదురు చెప్పలేకపోయాను. ఉండిపోయాను. అప్పటికి మా ఊరి పరిస్థితులు అంత ఘోరకలిగా లేవు కూడాను. పొట్ట నింపుకోటానికి ఆకో, అలమో యింత దొరుకుతూనే వుంది. ఇంకా, ఇవాళో రేపో నాలుగు చినుకులు రాలకపోతయ్యా, మనుష్యులం కాకపోతామా! అనే ఆశ ఆ నాటికి చావలేదు.

ఇపుడేముంది! ఒకరితర్వాత వొకరు కండ్ల ముందు దాటిపోతూ వుంటే చేసేది లేక చేతులు ముడుచుకొని చూస్తూ కూర్చోటమేగా! పట్టణానికి పోతే ఇదన్నా తప్పుతుంది.

ఆ రాత్రే బయలుదేరాను. ఎవ్వరికి చెప్పినా ఒప్పుకోరని నాకు తెలుసు. ఎవ్వరికీ చెప్పకుండా బయలుదేరాను. ఎలాగో పట్టణం చేరు

టునాను! నేను అంతకు ముందు మా వూరు విడిచి పెట్టినవాణ్ణికాదు. పట్టణాన్ని గురించి, అక్కడ వుండే మనుష్యులను గురించీ, వాళ్ళూ వాళ్ళూ చెప్పే కబుర్లు విన్నవాణ్ణికాని; ఎప్పుడూ పట్టణం చూచినవాణ్ణి కాదు. ఇంకేముంది? ఈ పట్టణాన్ని చూసేటప్పటికి నా తల తిరిగిదంటే నమ్మండి! ఈ మేడలూ, ఈ కారులూ, ఈ బళ్ళూ, ఈ జనాలూ, నా కళ్ళను నేనే నమ్మలేకపోయాను. మొదట్లో ఎట్లా నడవాలో తెలియలేదు. ఎటు నడచినా యెవ్వరికో వాకరికి అడ్డం తగులుతూనే వుండేవాణ్ణి. ఇందతా ఏదో తిరునాళ్ళగా, పెద్ద సంతగా వుంది గాని, మామూలుగా మనుష్యులుండే వూరుగా లేదు.

ఇక్కడ పల్లెటూరికిమల్లే కాదు. ఎక్కడ చూస్తే అక్కడే అన్నం కనబడుతూవుంది. అన్నమే కాదు. ఎక్కడ చూస్తే అక్కడే పిండివంటలు. ఎటుచూచినా తినుబండారాలే నా కళ్ళకు కనిపించినై ఎంత ఆశ్చర్యం! పల్లెటూళ్ళలో నాలుగు మెతుకులు కనిపిస్తే, ఆ రోజు పండగే. ఇక్కడ ఆశ్చర్యకరమైన విషయం ఒకటి తెలుసుకున్నాను. ఏమిటంటారా? చెబుతాను:

తిండి పదార్థాలు వున్నమాట నిజమే. కాని,తిండిలేక అలో లక్ష్మణా అని ఏడ్చేవారు ప్రక్కనే వున్నారు. ఈ తిండికి, వాళ్ళ ఆకలికి ఏమీ సంబంధం వున్నట్లు కనపడదు. ఒక దుకాణంలోంచి తిని తేపుతూ, జనం వస్తూనే వున్నారు; ఒక బాలింతరాలు చంటిదాన్ని చేతుల్లో పెట్టుకొని, 'ఒక్క పైసా వెయ్యండి బాబూ' అని అడుగుతూనే వుంది. ఆమె మొర అలకించే వాళ్ళేలేరు పోనీ, ఆ దుకాణదారుకైనా ఆ బాలింతరాలికి ఒక ముద్దవేసి పంపించాలని తట్టలేదు. పదార్థాలన్నీ కంటికి కనపడుతూనే వున్నాయి. తినేవాళ్ళు తింటూనే వున్నారు; వెళ్ళేవారు వెళ్తూనే వున్నారు. ఆ బాలింతరాలి మొర మాత్రం ఒక్కరూ ఆలకించరు. ఏ మాశ్చర్యం ఇది! పల్లెటూళ్ళలో డబ్బున్న వాళ్ళున్నా, దానిని ఇట్లా ప్రదర్శించరు... ఎవ్వరయినా బిచ్చం అడిగినా పెందుకున్నాయి, అంటారు. ఉంచుకొని లేకున్నందుకు సిగ్గుపడతారు, ఇక్కడిదే మన్యాయం? తిండిలేక మాడేవారి

ముందు రకరకాల తినుబండారాలు ప్రదర్శిస్తారు. కాని అవి తినే హక్కు వారికి లేదు ఇదేమి అన్నాయమో!

నేను ఆ పంపులో, ఈ పంపులో నీళ్ళు తాగి రెండు రోజులుగడిపా. రెండోరోజు నా అదృష్టవశాత్తూ మా వూరువచ్చి పట్టణంలో పని జూపిస్తానని చెప్పిపోయినాయన కనుపించాడు. ఆయన్ని జూడగానే ప్రాణం లేచి వచ్చింది. దణ్ణంపెట్టి రక్షించమన్నాను. ప్రాణం కాపాడమన్నాను. ఆయన అక్కడ కొన్ని రిక్షాలకు యజమాని, అని నాకప్పుడు తెలిసింది.

"రిక్షా లాగుతావా" అని అడిగాడు.

నేను ఒక్కసారి కలయచూశాను. ఎక్కడ చూచినా రిక్షాలూ లాగే వాళ్ళే! తప్పేమి వుంది? ఇంటిదగ్గర వాళ్ళని బ్రతికించుకోవటానికి ఏఉపాయం అయితేం ?"వూ!" అన్నాను.

ఆనాటినుంచీ ఈనాటివరకు రిక్షా లాగుతున్నాను. నెలనెలా కొద్దో గొప్పో డబ్బు ఇంటికి పంపుతున్నాను. దానితో మావాళ్ళు ప్రాణాలు నిలబెట్టుకుంటున్నారు. కాని ఎన్నాళ్ళు ఇలా! నేను డబ్బయితే సంపాదిస్తున్నానుగాని, నా మనస్సుకి యిదివరకువున్న హాయిలేదు. నాలో ఇంతకు ముందు ఉన్నదీ, తప్పకుండా వుండవలసిందీ, ఏదో పోయినట్లు అనిపిస్తూ వుంది మొదట్లో "రిక్షా యెక్కుతారా?" అని యెవ్వరినైనా అడగటానికే సిగ్గువేసేది. రిక్షాలో కూర్చున్న వాళ్ళని చూస్తే నవ్వు వొచ్చేది. ఎంత ఆపుకుందామన్నా ఆగేదికాదు. అందుకని తలవంచుకుని వాళ్ళు యెంత యిస్తే అంత తీసుకొని పోతుండేవాణ్ని.

నేనున్న చోటికి దగ్గరగా ఒక పెద్దమనిషి పొద్దున్న పదింటికి ఒక లాంకోటూ, జరీ తలపాగా పెట్టి ఆఫీసుకిబయలు దేరేవాడు. ఆయనకు రెండు మేడలున్నాయి. ఒక మేడలో తనుండేవాడు; రెండోమేడ అద్దెకిచ్చేవాడు. బాగా డబ్బున్న వాడని అందరికీ ఆయనంటే గౌరవం. నేను రిక్షా లాగటం మొదలుపెట్టిన తర్వాత ఆయన నా దగ్గరకు వచ్చి "ఎంతకి కడతావ్?" అని అడిగాడు. "బాగాప్" దగ్గరకు అని చెప్పాడు. "మీ ఇష్టం" అన్నాను. "రెండణాలు" అన్నాడు. నేను ఒప్పుకున్నాను.

అప్పటినుంచీ ఎప్పుడూ నా రిక్షాలోనే వెళ్లేవాడు. నన్నుచూచి జాలి

పడి మంచివాడికి సహాయం చెయ్యాలనే ఉద్దేశ్యంతో నా రిక్షాలో యెక్కుతున్నట్టు రోజుకొకసారైనా చెప్పేవాడు. నేనుఎక్కడున్నా వెతుక్కుంటూ వచ్చేవాడు. మొదట్లో నేను ఆయన మాటలు నమ్మా. తరువాత అక్కడ నుంచి బాగాప్‌కి నాలుగణాలు తీసుకుంటారనీ, ఏ పరిస్థితుల్లోనూ, మూడణాలకంటే తక్కువకు ఏ రిక్షావాడూ రాడనీ తెలిసింది. ఈ సంగతి తెలిసిం తర్వాత ఆయన్ని చూసినప్పుడల్లా నాకు నవ్వు వచ్చేది. ఇంత డబ్బున్నాయనకు ఒక్క అణాకోసం యింత తాపత్రయం దేనికో! ఇంత నటనా, ఇన్ని అబద్ధాలూ దేనికో, నాలో నేను నవ్వుకునేవాణ్ని. ఆపుకోలేకపోయేవాణ్ని. ఒకటి రెండుసార్లు "ఎందుకల్లా నవ్వుతావ్?" అని ఆయన అడిగారు కూడా! ఏం చెప్పేది? "అప్పుడప్పుడూ అట్లా వస్తుంది ఎందుకో?" అన్నాను.

"చాల్లే వూరుకో?" అనేవాడు.

ఎట్లా వూరుకునేటట్టు?

ఒకరోజున నేను బాగాప్ దగ్గిర రిక్షా పెట్టుకొని వున్నాను. ఆయన వచ్చి ఇంటికి రిక్షా కట్టమన్నాడు. నేను సిద్ధపడేలోగా ఈయన స్నేహితుడు ఒకాయన వచ్చాడు. నల్లగా బాగా లావుగా వున్నాడు.

"నువ్వుకూడా రా, ఒకేరిక్షాలో వెళ్దాం" అన్నాడాయన.

"ముందు యెంతకొస్తాడో అడుగు" అన్నాడు ఆయనస్నేహితుడు.

"ఎంతో ఒకంతలే" అన్నాడాయన.

"ఆ తర్వాత పేచీకి వస్తాడు"అన్నాడు ఆయన స్నేహితుడు.

"అటువంటివాడు కాడులే" అన్నాడాయన.

ఇద్దరూ రిక్షాలో కూర్చున్నారు. నేను సాగాను. వాళ్ళు రిక్షాలో కూర్చుని అనేక రహస్యాలు మాట్లాడుకుంటున్నారు. ఇతరులకుఏమాత్రం తెలియకూడని రహస్యాలు! మరి నేను వింటున్నాగా! నేను వింటున్నానేమో-అనే భయం వారి కెందుకులేదు? నాకు అకస్మాత్తుగా జవాబుతట్టింది. నన్ను మనిషికింద వాళ్ళు లెక్కకట్టటంలేదు ఈ ఆలోచన రావటంతోనే, నేను రిక్షా లాగటం మొదలుపెట్టిన తర్వాత ఎన్నో సంఘటనలు గుర్తుకు వచ్చినై. అన్నీ ఒకే విషయాన్ని రుజువుచేస్తున్నై; రిక్షా ఎక్కేవాళ్ళెవ్వరూ నన్ను మనిషిగా లెక్కకట్టటంలేదు. అంతకుముందున్నదీ, తప్పకుండా

ఉండవలసింది ఏదో పోయినట్టుందన్నానే—అది ఇదేనేమో! ఇతరులచేత మనిషిగా చూడలేక పోవటమేనేమో! అసలు ఆ లక్షణాలు నాలోపోయిన య్యేమో!

పల్లెటూళ్ళో ఈ బాధలేదు. ఎన్ని కష్టాల్లో, ఏ పరిస్థితుల్లోవున్నా మనిషిని మనిషిగా చూస్తారు. ఇక్కడిదేమిటి? నాగుండె గభేలుమన్నది.

ఇంతలో "నడవ్వేరా తొందరగా" అన్నాడు రిక్షాలో కూర్చున్నాయన.

నాకు "ఛోఛో! అహహై" అన్నట్టు వినిపించింది

"వీళ్ళకు నెమ్మదిగా చెపితే అర్థంకాదు" అన్నాడు ఆయన స్నేహితుడు.

నాకు "దీన్ని కోసుకు తిన" అన్నట్టు వినిపించింది.

"ఊ, నడవ్వే........"

నాకు చెరణాకోలుతో కొట్టినట్టయ్యింది. తరువాత ఏం జరిగిందో నాకు తెలియదు. నేను పల్లంలోకి దిగుతున్నట్టూ రిక్షా నన్ను వదలి నాకంటే ముందుకుపోతున్నట్టూ, రిక్షాలో వాళ్ళు పెద్దపెట్టున కేకలువేస్తున్నట్టూ మాత్రం లీలగా జ్ఞాపకం వుంది— అంతే.

నాకు పూర్తిగా తెలివి వచ్చేప్పటికి పోలీసుస్టేషనులో వున్నాను. నా రిక్షా విరిగిందనీ, రిక్షాలో వున్నవారికి చావుదెబ్బలు తగిలాయనీ, అందుకు నా అజాగ్రత్తే కారణం అనీ, చెప్పి నన్ను కొన్ని రోజులు జైల్లో వుంచారు. నేను జైలునుంచి బయటకు వచ్చాను. మళ్ళా రిక్షా లాగటం మొదలుపెట్టాను. కాని ఇదివరకటి ఉత్సాహంలేదు. మనస్సు నా ఊరుమీదే వుండేది. ఇట్లా వుండగా యివ్వాళ మా ఊరునుండి పోతుబరి రైతు వచ్చాడు రిక్షా లాగుతున్న నన్ను గుర్తుపట్టాడు. మాఊళ్లో వర్షాలు పడ్డాయట. చెరువులు నిండాయట. మా ఊరు పచ్చబడ్డదట. ఇలా యెన్నో విషయాలు చెప్పుకుపోయాడు. నా పొలం నా కళ్ళముందు ఆడింది. నన్ను పిలిచింది. ఇక నాకేం తక్కువ? నా ఊరు వెళతాను—సంతోషం పట్టలేక బజారులో నిలబడ్డవాణ్ని నిలబడట్టు గంతేశాను.